

Kaltoinkohtelu, trauma ja kostoajatukset nuorten väkivaltaisuuden taustalla

Kirsi Peltonen & Noora Ellonen

Viimeaikaisten tutkimusten mukaan yhä harvempi lapsi kokee kotonaan väkivaltaa (Fagerlund ym. 2014; Ikonen & Helakorpi 2019; Danielsson & Kääriäinen 2017). Siitä huolimatta vuonna 2019 yhdeksäsluokkaisista 12 % kertoi kokeneensa viimeisen vuoden aikana fyysistä väkivaltaa ja 28 % henkistä väkivaltaa vanhempiansa taholta (Ikonen & Helakorpi 2019). Lapsuusiän kaltoinkohtelulla, niin henkisellä kuin fyysiselläkin, on todettu olevan merkittäviä seurauksia lasten ja nuorten mielenterveyteen (Peltonen ym. 2010), heidän ihmissuhteisiinsa, rikollisuuteen ja riskikäyttäytymiseen yleensä (Ellonen ym. 2013; Jennings & Piquero & Reingle 2012). Erityisesti fyysiselle väkivallalle altistumisen on todettu liittyvän nuorten lisääntyneeseen taipumukseen ajautua rikollisuuteen tai päihteiden liikakäyttöön (Howell ym. 2017). Perheväkivalta ja lapsen kohdistuva kaltoinkohtelu vähentävät usein myös luottamuksellisuutta vanhempien ja lasten välillä. Lapset saattavat menettää yhteenkuuluvuuden tunteen perheensä sisällä ja vanhempien valvonta kasvavan lapsen suhteen saattaa olla puutteellista. Ne lapset, jotka todistavat lähisuhdeväkivaltaa itseensä kohdistuvan väkivallan lisäksi ovat korostu-

neesti riskissä erilaisille haittavaikutuksille (Ellonen 2013).

Vaikka tutkimusnäyttöä väkivaltakokemusten ja erilaisten epäsuotuisten seurauksien yhteyksistä on paljon, on asia kaikkea muuta kuin yksinkertainen. Ensinnäkin löydetty yhteydet eivät tarkoita sitä, että lapsuusajan haitalliset kokemukset olisivat tuomio, joka automaattisesti lankeaisi varjostamaan lapsen kehitystä. Jotkut lapset ovat resilienttejä, ja selviytyvät hyvin, vaikeissakin olosuhteissa. Toiseksi, tutkimusten suuri määrä koskien väkivaltakokemusten haitallisia seurauksia perustuu pitkälti korrelatiivisiin löydöksiin ja edistykellisempiä tutkimusasetelmia mahdollisten syy-seuraussuhteiden löytämiseksi on varsin vähän. Kolmanneksi ilmiö muuttuu ajassa ja tutkimuskentän olisi syytä pysyä siinä paremmin perässä. Esimerkiksi viime aikoina media on kiinnittänyt huomiota nuoriin, jotka harjoittavat väkivaltaa ja ovat uhkaavia toisia nuoria kohtaan. Vaikka ilmiö sinällään ei ole uusi, ja tilastot näyttävät nuorten harjoittaman väkivallan jopa vähentyneen viime vuosina, ovat sen uudenlaiset muodot ja raakuus herättäneet pelkoa jengiytymisestä ja erityisesti maahanmuuttajanuorten ja laitoksissa asuvien nuorten segregoitumisesta suomalaisessa yh-

teiskunnassa ja sen myötä väkivallan lisääntymisestä näiden nuorten keskuudessa.

Tässä puheenvuorossa tiivistämme tekemiämme uusia avauksia lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksen kenttään kertomalla tutkimuksestamme lapsuusajan trauman ja nuoruusajan väkivaltaisen käyttäytymisen välisestä yhteydestä sekä kostomyönteisten asenteiden merkityksestä väkivaltaisuudessa.

Trauman vaikutuksista

Laajaan syntymäkohorttiin (n=913675) perustuvassa tutkimuksessa havaitsimme, että traumatisoituminen (traumaan liittyvä diagnoosi) oli yhteydessä nuorten väkivaltaisuuteen (poliisin tietoon tulleisiin väkivaltarikoksiin) (Peltonen ym. 2020). Huomionarvoista oli, että tämä yhteys pysyi, vaikka kontrolloimme muut mielenterveys- ja päihdediagnoosit sekä useita muita taustatekijöitä, kuten esimerkiksi perheen sosioekonomisen aseman, ja lopulta myös geneettiset tekijät käyttämällä sisarusaineistoa. Tässä tutkimuksessa meillä ei ollut mahdollista erotella trauman tyyppiä, mutta aikaisempiin tutkimuksiin nojaten (Ardino ym. 2012; Ariga ym. 2008; Caspi ym. 2002) on varsin todennäköistä, että silloin kun traumatisoitumisen taustalla on kaltoinkohteluun tai muihin perhesuhteisiin liittyvät järkyttävät kokemukset, on yhteys nuoren omaan väkivaltaisuuteen vielä selkeämpi. Kysymys ei siis välttämättä ole pelkästään valvonnan puutteesta tai haitallisten käyttäytymismallien omaksumisesta vaan monimutkaisemmasta uhatuksi tulemisen kokemuksesta ja sitä kautta kehittyneistä mekanismeista puolustautua ja ylläpitää psyykkistä tasapainoa haitallisoin keinoin. Trauman vaikutukset ovat siis paitsi henkilökohtaiseen kärsimykseen myös yhteiskunnallisesti merkittäviin sosiaalisesti kielteisiin seurauksiin liittyviä. On sanomattakin

selvää, että tutkimuksemme korostaa tarvetta traumaan liittyvien oireiden varhaiseen tunnistamiseen ja hoitoon.

Kostoon liittyvien ajatusten merkitys

Toisessa, laajassa suomalaisotoksessa (n=6061) tehdyssä tutkimuksessa puolestaan havaitsimme, että koston liittyvät ajatukset ja asenteet ovat merkittäväällä tavalla yhteydessä toteutuneisiin väkivallan tekoihin nuorten keskuudessa. Myös tässä tutkimuksessa merkittävää oli se, että yhteys kostoajatusten ja toteutuneen väkivallan välillä säilyi, vaikka kontrolloimme niin sanotun perinteiset väkivaltaisuuden taustalla vaikuttavat tekijät kuten väkivallan uhriksi joutumisen, ystäväpiirin epäsosiaalisen käyttäytymisen ja taipumuksen heikkoon itsehillintään (Lowe ym. 2020). On huomionarvoista, että vaikka itsehillinnan puute merkittävänä väkivaltaisuuteen vaikuttavana tekijänä oli vahvasti yhteydessä toteutuneisiin väkivallan tekoihin myös meidän aineistossamme, sen vaikutus mitätöityi, kun malliin lisättiin kostoajatteluun liittyvät asenteet. Tämä on mielenkiintoista sillä heikon itsehillinnan ja epäsosiaalisen käyttäytymisen, kuten väkivallan, suhde on yksi kriminologisen tutkimuksen vahvimmin todistetuista havainnoista (Pratt & Cullen 2000; Vazsonyi & Mikuška & Kelley 2017). Saattaa myös olla, että nuoret, joilla on heikko itsehillintä voivat osallistua väkivaltaisiin yhteydenottoihin ja omaksua vasta myöhemmin uskomuksia, jotka järkeistävät tai oikeuttavat heidän käyttäytymisensä (Maruna & Copes 2005). Vaihtoehtoisesti saattaa olla, että ne nuoret, joilla on heikko itsehillintä, voivat valita vertaisryhmän, joissa yhteisesti vahvistetaan tietynlaisia uskomuksia ja käyttäytymistä (McGloin & Shermer 2009). Kosto ja siihen liittyvät asenteet tulisi siis ottaa entistä

enemmän huomioon, kun selvitetään nuorten väkivaltaisuuden taustalla vaikuttavia tekijöitä. Erityisen tärkeää tämä saattaa olla niiden nuorten kohdalla, joilla on kaltoinkohteluun ja väkivallan kohteena olemiseen liittyviä kokemuksia

Tulos resonoi hyvin väkivallan segregoitumisen kanssa. Oma tutkimuksemme (Lowe 2020) samoin kuin muut aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että nuoret, joilla ei ole riittävää vanhempien sosiaalista valvontaa, voivat sosiaalistua haitallisella tavalla ilman riittäviä auktoriteettirakenteita ja siksi heille tarjoutuu enemmän mahdollisuuksia valikoitua väkivaltaa käyttäviin vertaisryhmiin. Vanhempien valvonnan voidaan olettaa olevan erityisen heikkoa niillä nuorilla, jotka myös kokevat väkivaltaa vanhempien taholta, mikä entisestään korostaa väkivallan roolia nuoren elämässä. Kun myönteistä sosiaalistamista ei tapahdu, nuori valitsee toisenlaisen tavan kiinnittyä yhteiskuntaan. Rikollinen tai väkivaltainen viiteryhmä ja ystäväpiiri antaa toisenlaisia, mutta mahdollisesti pohjimmiltaan yhtä palkitsevia, onnistumisen ja yhteenkuuluvuuden kokemuksia kuin harrastaminen, koulussa menestyminen tai lämmin perheyhteisö. Siksi tällaiseen ryhmään kuuluminen muodostuu osaksi omaa identiteettiä ja lopulta ollaan tilanteessa, että ilman sitä ei ole mitään.

Interventioiden vaikea maailma

Kaltoinkohtelun, trauman ja kostoajatusten vaikutuksiin nuorten väkivaltaisuuden taustalla vaikuttavina riskitekijöinä pitäisi eittämättä puuttua. Pyrkimyksiä tähän suuntaan toki onkin, mutta vahvasti vaikuttavaa interventiota tai ennaltaehkäisy menetelmää ei ole vielä löydetty. Systemaattisessa katsauksessaan nuorten väkivallan ehkäisyohjelmista Matjasko ym. (2012) havaitsivat, että ennaltaehkäisyohjelmilla kuten kognitiivisella

käyttäytymisterapialla, systeemisellä hoidolla ja elämäntaitojen koulutusohjelmilla saavutettiin vain heikkoja vaikutuksia nuorten väkivaltaisuuteen. Nopeaa ratkaisua hoito-ohjelmien kehittämiseen ei varmasti ole, mutta tässä puheenvuorossa esitetyt ulottuvuudet eli kaltoinkohtelukokemukset, traumatisoituminen ja kostomyönteiset ajatukset väkivaltaisuuden taustatekijöinä, peräänkuuluttavat yksilöllistä lähestymistapaa nuorten väkivaltaisuuden ennaltaehkäisyyn ja jo toteutuneen väkivaltakierteen katkaisemiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että nuorten kanssa työskentelevien ja heitä auttamaan pyrkivien aikuisten tulisi tuntea väkivaltaa tekevä nuori ja hänen taustansa ja ajatuksensa. Tehtävä on suuri ja vaikea, mutta se lähtee liikkeelle yksinkertaisesta asiasta, kiinnostuksesta nuoren ajatuksia kohtaan. Jokaisen väkivaltaiseen käyttäytymiseen ajautuneen nuoren tarina on erilainen, vaikka, kuten tutkimuksista tiedämme, siihen sisältyy myös yhdistäviä tekijöitä ja piirteitä. Se missä roolissa ja millaisella yhdistelmällä nämä riskitekijät toimivat juuri tietyn nuoren kohdalla, on kuitenkin suuri merkitys tehokkaan avun kannalta. Riippuen siitä, millaisia sosiaalistumisen kokemuksia ja toisaalta mahdollisia uhkaan varautumisen, jopa traumatisoitumisen kokemuksia nuorella on, vaikuttaa suuresti siihen, miten ja millaisin välinein häntä tulisi pyrkiä auttamaan pois väkivallan kierteestä tai ennaltaehkäisemään hänen ajautumistaan väkivaltaisiin tekoihin.

Jos taustalla on kaltoinkohtelun aiheuttama traumatisoituminen sillä tasolla, että nuori kärsii posttraumaattisen stressihäiriön tuottamista oireista voi olla tärkeää lähteä hoitamaan tätä osatekijää ennen muita interventioita. Jos nuori on sosiaalistunut haitallisella tavalla omaksuen koston ja väkivallan oikeutukseen liittyviä ajatusmalleja, pitäisi aikuisen olla näistä tietoinen ja kohdentaa apu siihen, että tällaisen maailmankuvan tilalle voisi rakentua vaihtoehtoisia

selitysmalleja ja ennen kaikkea todisteita siitä, että toisenlaisillakin ongelmanratkaisutavoilla voidaan saavuttaa itseä tyydyttäviä ratkaisuja. Tällaisissa tilanteissa kokemusasiantuntijat, kuten itse väkivaltaisen nuoruuden kokeneet, mutta siitä erkaantuneet tukihenkilöt tai kouluttajat ovat ensiarvoisen tärkeitä.

Nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamiseen ei varmasti ole yhteiskunnallisesti tai yksilötasollakaan pikaratkaisua, tai kaikille sopivaa interventiopakettia. Ymmärrys riskitekijöiden kirjosta ja niiden kartoittaminen jokaisen nuoren kohdalla erikseen on kuitenkin paras mahdollinen alku tehokkaalle puuttumiselle ja aidolle halulle tarjota vaikeuksissa olevalle nuorelle vaihtoehtoja kohti parempaa tulevaisuutta.

Lähteet

- Arдино, Vittoria (2012) Offending behaviour: the role of trauma and PTSD. *European Journal of Psychotraumatology* 3, 18968.
- Ariga, Micio & Uehara, Toru & Takeuchi, Kazuo ym. (2008) Trauma exposure and posttraumatic stress disorder in delinquent female adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 49, 79–87.
- Caspi, Avshalom & McClay, Joseph & Moffitt, Terrie ym. (2002) Role of genotype in the cycle of violence in maltreated children. *Science* 297, 851–854.
- Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha (2017) Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2016. Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 23/2017. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Ellonen, Noora & Piispa, Minna & Peltonen, Kirsi & Oranen, Mikko (2013) Exposure to Parental Violence and Outcomes of Child Psycho-Social Adjustment. *Violence and Victims* 28 (1), 3-15.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) Lasten ja nuorten väkivalta- ja rikoskemukset 2013. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Howell, Kathryn & Cater, Åsa & Miller-Graff, Laura & Schwartz, Laura & Graham-Bermann, Sandra (2017) The relationship between types of childhood victimisation and young adulthood criminality. *Criminal behavior and mental health* 27(4), 341-353. doi: 10.1002/cbm.2002.
- Ikonen, Riikka & Helakorpi Satu (2019) Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019. Tilastoraportti 33/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091528281>
- Jennings, Wesley & Piquero, Alex & Reingle, Jennifer (2012) On the Overlap between Victimization and Offending: A Review of the Literature. *Aggression and Violent Behavior* 17 (1), 16–26.
- Lowe, Clayton & Ellonen, Noora & Miller, Bryan & Peltonen, Kirsi (2020) Best Served Cold: Vengeful Attitudes and Violence among Finnish Adolescents. Online first, *Deviant Behavior*. doi:10.1080/01639625.2020.1789379
- Maruna, Shadd & Heith, Copes (2005) What Have We Learned from Five Decades of Neutralization Research? *Crime and Justice* 32, 221–320. doi: 10.1086/655355
- McGloin, Jean Marie & Shermer, Laure O'Neill. (2009). Self-control and deviant peer structure. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 46, 35–72.
- Matjasko, Jennifer ym. (2012) A systematic meta-review of evaluations of youth violence prevention programs: Common and divergent findings from 25 years of meta-analyses and systematic reviews. *Aggression and violent behavior* 17(6), 540-552. doi:10.1016/j.avb.2012.06.006
- Peltonen, Kirsi & Ellonen, Noora & Pitkänen, Joonas & Aaltonen, Mikko & Martikainen, Pekka (2020) Trauma and violent offending among adolescents: a birth cohort study. *Journal of Epidemiology and community health* 74, 845–850. doi:10.1136/jech-2020-214188
- Pratt, Travis & Cullen, Francis (2000) The Empirical Status of Gottfredson and Hirschi's General Theory of Crime: A Meta-Analysis. *Criminology* 38 (3), 931–64.
- Vazsonyi, Alexander & Mikuška, Jakub & Kelley, Erin (2017) It's Time: A Meta-Analysis on the Self-Control-Deviance Link. *Journal of Criminal Justice* 48, 48–63.